

16. *Пешков М. Прослушивание и электронное наблюдение в уголовном процессе США / М. Пешков // Российская юстиция. – 1997. – № 4. – С. 55-56.*

17. *Про статус народного депутата України: закон України від 17 листопада 1992 року, № 2790-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 3. – Ст. 17.*

18. *Про статус суддів: закон України від 15 грудня 1992 року, № 2862-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 8. – Ст. 56.*

УДК 342.9

Р.Я. Заяць

Львівський університет бізнесу та права

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

В статті проаналізовано сучасні погляди на поняття адміністративної відповідальності. Визначено загальні та спеціальні ознаки адміністративної відповідальності. Пропонується авторське визначення поняття “адміністративна відповідальність”.

Ключові слова: *юридична відповідальність, адміністративна відповідальність, адміністративне правопорушення, державний примус.*

В статье проанализированы современные взгляды на понятие административной ответственности. Определены общие и специальные признаки административной ответственности. Предлагается авторское определение понятия "административная ответственность".

Ключевые слова: *юридическая ответственность, административная ответственность, административное правонарушение, государственное принуждение.*

In the article analyzes the current views on the concept of administrative responsibility. The general and special features of the administration. A copyright definition of "administrative responsibility".

Key words: *legal responsibility and administrative responsibility, administrative violations, state coercion.*

Постановка проблеми. Найпоширенішим видом юридичної відповідальності в правовій системі України сьогодні є адміністративна відповідальність. Адміністративна відповідальність є і одним із найбільш дієвих правових інструментів у боротьбі з наймасовішими протиправними діяннями, якими є адміністративні проступки. Головною їх особливістю є те, що вони входять до широкого кола відносин, що регулюються нормами адміністративного права. Ці правові відносини виникають у сфері державного управління, економіки, соціально-культурного і адміністративно-політичного будівництва, підприємницької діяльності, а також контролю і нагляду, як у внутрішньоорганізаційній діяльності державного механізму, так і позавідомчій.

Тому вивчення інституту адміністративної відповідальності стає одним із головних напрямів в адміністративно-правових дослідженнях. Розробка визначення цього поняття є однією з основних проблем майбутнього адміністративного законодавства. Ця дефініція, що не закріплена чинним правом, може лише відобразити суб’єктивну думку науковців.

Стан дослідження. Інституту адміністративної відповідальності присвячена низка монографій, наукових статей, навчальних посібників, науково-практичних коментарів до законодавства таких авторів, як Ю.Абакумова, В. Авер’янов, О. Бандурка, О. Безсмертний, Ю. Битяк, І. Голосніченко, Є. Додін, В. Зуй, З. Кисіль, А. Комзюк, В. Колпаков, О.С. Літошенко, О. Остапенко, М. Тищенко тощо. Проте серед цих науковців немає єдності думок щодо поняття адміністративної відповідальності.

Виклад основних положень. Адміністративна відповідальність – це одне з фундаментальних понять сучасного адміністративного права. Проте, чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) не дає визначення адміністративної відповідальності, незважаючи на те, що глава II має назву «Адміністративні правопорушення та адміністративна відповідальність». У ст. 23 КУпАП йдеться лише про те, що адміністративне стягнення є мірою адміністративної відповідальності і застосовується з метою виховання особи, в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень, як самим правопорушником, так і іншими особами [1].

Натомість адміністративно-правова література переповнена визначеннями поняття «адміністративна відповідальність». Досліджуючи інститут адміністративної відповідальності, професор А. Комзюк визначає адміністративну відповідальність як застосування до осіб, які вчинили адміністративні проступки,

адміністративних стягнень, що мають для цих осіб обтяжливі наслідки майнового, морального, особистісного чи іншого характеру і накладаються уповноваженими на те органами чи посадовими особами на підставах і у порядку, встановлених нормами адміністративного права [2, с. 7]. Професор В. Колпаков стверджує, що адміністративна відповідальність – це примусове, з додержанням встановленої процедури, застосування правомочним суб'єктом, передбачених законодавством, за вчинення адміністративного проступку заходів впливу, які здійснені правопорушником [3, с. 290].

Більш детальніше визначення цього поняття дає О. Літошенко, яка зазначає, що адміністративна відповідальність, як різновид юридичної відповідальності, являє собою врегульовані нормами права відносини між державою в особі органів адміністративної юрисдикції і відповідних посадових осіб та особою, яка скоїла адміністративне правопорушення, що знаходять свій вираз у застосуванні до правопорушника заходів державного примусу у вигляді адміністративних стягнень, які тягнуть за собою несприятливі наслідки особистісного, майнового та іншого характеру і владний осуд винного суб'єкта з метою попередження та припинення адміністративних правопорушень [4, с. 8; 5, с. 65]. Визначення поняття адміністративної відповідальності міститься і в підручниках і навчальних посібниках з адміністративного права. Так, Ю. Битяк, В. Зуй під адміністративною відповідальністю пропонують розуміти накладення на правопорушників загальнообов'язкових правил, які діють у державному управлінні, адміністративних стягнень, що тягнуть за собою для цих осіб обтяжливі наслідки матеріального чи морального характеру [6, с. 170]. О. Остапенко, З. Кісіль, М. Ковалів зазначають, що адміністративна відповідальність – це реалізація адміністративно-правових санкцій, застосування адміністративних стягнень. Суть адміністративної відповідальності полягає у впливі, що чинять уповноважені органи або посадові особи на громадянина, який вчинив адміністративне правопорушення і тягне за собою негативні для правопорушника наслідки морального (попередження), матеріального (штраф) або особистого характеру (адміністративний арешт) [7, с. 63]. І. Голосніченко вважає, що адміністративна відповідальність – це різновид юридичної відповідальності, що являє собою сукупність адміністративних правовідносин, які виникають у зв'язку із застосуванням уповноваженими органами (посадовими особами) до осіб, що вчинили адміністративний проступок, передбачених нормами адміністративного права особливих санкцій – адміністративних стягнень [8, с. 430 – 431]. В порівнянні з вищезазначеними визначеннями поняття адміністративної відповідальності С. Стеценко дає більш вужче і чіткіше визначення адміністративної відповідальності. На його думку адміністративна відповідальність – це різновид юридичної відповідальності, що полягає в застосуванні до осіб, які вчинили адміністративні проступки, особливих санкцій – адміністративних стягнень [9, с. 223].

Для визначення єдиного поняття адміністративної відповідальності необхідно розглянути її ознаки.

Розглядаючи вищезазначені погляди науковців, слід зазначити, що адміністративна відповідальність характеризується двома видами ознак:

1) загальні ознаки, що характерні юридичній відповідальності в цілому;

2) спеціальні ознаки, що відмежовують адміністративну відповідальність від інших видів юридичної відповідальності.

Традиційно в теорії права виділяють наступні ознаки юридичної відповідальності:

1. Юридична відповідальність є одним з видів соціальної відповідальності як явища, суть якого полягає в охороні суспільних відносин та реакції з боку суспільства на порушення правових норм, які встановлені державою, та стимулюванні правомірної поведінки суб'єктів суспільних відносин, а також у сприянні формуванню в населення поваги до закону і права.

2. Юридична відповідальність спирається на державний примус та пов'язується з досягненням певної мети – перевиховання, покарання правопорушника та поновлення порушених прав.

3. Юридична відповідальність, на відміну від інших видів соціальної відповідальності, встановлюється лише нормативно-правовими актами, які видаються органами державної влади і управління, а також посадовими особами [10, с. 35].

4. Юридична відповідальність виражається в обов'язку особи зазнавати певних втрат – позбавлення конкретних благ особистого (позбавлення волі, посади та ін.), організаційного і майнового характеру (конфіскація майна, штраф) за свою вину, тобто нести кару, яка є новим, додатковим, юридичним обов'язком, що не існував до правопорушення.

5. Юридична відповідальність настає лише за вчинені або вчинювані правопорушення в разі встановлення складу правопорушення. Ця вимога є обов'язковою при покладанні кримінальної або адміністративної відповідальності. Суб'єктом юридичної відповідальності може бути лише особа (фізична або юридична), винна в порушенні правових розпоряджень. [11, с. 431–432].

5. Юридична відповідальність здійснюється виключно уповноваженими державою компетентними органами відповідно до приписів матеріальних і процесуальних правових норм.

Крім загальних ознак, юридичній відповідальності властиві і спеціальні ознаки, що відрізняють її від інших видів юридичної відповідальності. До цих ознак слід віднести наступне:

1. Підставою адміністративної відповідальності є адміністративне правопорушення (проступком), під яким, згідно зі ст.9 КУпАП, визнається протиправне, винне діяння (дія чи бездіяльність), що посягає на державний чи громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління, за яке законодавством передбачена адміністративна відповідальність. Враховуючи це визначення

слід зазначити, що настання адміністративної відповідальності можливе лише за наявності складу правопорушення суб'єкта правопорушення, об'єкта, суб'єктивної сторони (протиправного діяння) і суб'єктивної сторони (вини суб'єкта правовідносин).

2. Адміністративна відповідальність має публічний державно-обов'язковий характер. Адміністративний проступок за будь-яких умов, навіть коли він спрямований проти особи (фізичної чи юридичної), є порушенням правового порядку, охорона якого – мета і функція держави. Будучи похідним від державної волі, адміністративне переслідування, осудження і покарання (коли є для того достатні фактичні та юридичні підстави), не тільки право, а й обов'язок держави, який здійснюється органом адміністративної юрисдикції від імені держави і незалежно від волі і бажання зацікавлених у справі осіб (наприклад, потерпілого). Державні органи не можуть займати сторонню позицію, або ж упереджене щодо конкретної особи ставлення. Відповідні дії кваліфікують як службові злочини, зокрема бездіяльність, перевищення влади та ін. [12, с. 64].

3. Широке коло суб'єктів, що застосовують адміністративну відповідальність (адміністративні комісії при виконавчих комітетах сільських, селищних, міських рад; виконавчі комітети сільських, селищних, міських рад; районні, районні у місті, міські чи міськрайонні суди (судді), органи внутрішніх справ, органи державних інспекцій та інші органи (посадові особи), уповноважені на те КУпАП. Виходячи з цього варто зазначити, що більша частина справ про адміністративні правопорушення розглядається в позасудовому порядку.

4. Адміністративна відповідальність виявляється в накладенні на порушників певних видів адміністративних стягнень, специфічних за змістом і відмінних від інших заходів стягнення та впливу, які застосовують у різних галузях права.

5. Між суб'єктом, що притягує до відповідальності і особою, яка притягується до відповідальності, відсутні відносини службового підпорядкування. Саме це відрізняє адміністративну відповідальність від дисциплінарної [13, с. 51].

6. Адміністративній відповідальності підлягають як фізичні, так і юридичні особи. Це твердження базується на підставі наявності у чинному законодавстві (не у КУпАП) положень, які свідчать про можливість притягнення до адміністративної відповідальності також і юридичних осіб.

7. Законодавством встановлено особливий порядок притягнення до адміністративної відповідальності. Процедура притягнення до адміністративної відповідальності значно простіша, ніж аналогічні процедури притягнення до кримінальної або цивільної відповідальності.

8. Норми, що регламентують адміністративну відповідальність, містяться у різних за своєю правовою природою актах, які на думку В. Колпакова варто поділяти на: а) кодекси; б) закони; в) правила. Правила можуть затверджуватися Кабінетом Міністрів, органами виконавчої влади, встановлюватися рішеннями місцевих рад [14, с. 84]. Загалом посилання на адміністративну відповідальність за вчинення правопорушень, передбачених КУпАП, містяться у 101 законі та 15 підзаконних актах [15, с. 101].

Вказані специфічні ознаки адміністративної відповідальності є обов'язковими і відсутність хоча б однієї з них, може свідчити про відсутність адміністративної відповідальності.

Висновок. зміст поняття адміністративної відповідальності невпинно розвивається і досі залишається предметом для дослідження з боку вітчизняних та зарубіжних науковців. Використовуючи розглянуті вище теоретичні підходи до визначення юридичної відповідальності в цілому, і адміністративної зокрема, а також проаналізувавши загальні та спеціальні ознаки адміністративної відповідальності, слід зазначити, що адміністративна відповідальність – це особливий вид юридичної відповідальності, що має публічний державно-обов'язковий характер та полягає в застосуванні органами адміністративної юрисдикції до осіб, що вчинили адміністративне правопорушення адміністративних стягнень у порядку, встановленому нормами адміністративного права.

Література

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – додаток до № 51. – ст. 1122.
2. Адміністративна відповідальність в Україні: Навчальний посібник / За заг. ред. доц. А.Т.Комзюка. 2-е вид., перероб. і доп. – Харків: Ун-т внутр. справ, 2000. – 99 с.
3. Колпаков В.К. Адміністративно-деліктний правовий феномен: Монографія. – К.: Юринком Інтер, 2004. – 528 с.
4. Літошенко О.С. Адміністративна відповідальність в системі юридичної відповідальності. – Автореферат дисертації ...к.ю.н. за спеціальністю 12.00.07 – Київ, 2004. – 16 с.
5. Абакумова Ю.В. Правове регулювання адміністративної відповідальності : навч. посіб. / Юлія Вікторівна Абакумова. – Запоріжжя : КПУ, 2008. – 216 с.
6. Адміністративне право України: Підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін.; За ред. Ю. П. Битяка. — К.: Юрінком Інтер, 2007. — 544 с.
7. Адміністративне право: Навч. пос. / О.І. Остапенко, З.Р. Кісіль, М.В. Ковалів, Р.В. Кісіль. — К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. — 536 с.

8. *Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). – К.: Юридична думка, 2004. – 584 с.*
9. *Стеценко С.Г. Адміністративне право України: Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2007. – 624 с.*
10. *Зелена О.В. Сутність юридичної відповідальності та роль правоохоронних органів у її забезпеченні. – дисертація ...к.ю.н. за спеціальністю 12.00.01 – Київ, 2007. – 216 с.*
11. *Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. – Харків: Консум, 2001. – 656 с.*
12. *Адміністративне право: Навч. пос. / О.І. Остапенко, З. Р. Кісіль, М.В. Ковалів, Р.В. Кісіль. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 536 с.*
13. *Дмитриев Ю.А., Полянский И.А., Трофимов Е.В. Административное право Российской Федерации: Учебник для юридических вузов. – М.: Гарант, 2008. – 714 с.*
14. *Колпаков В.К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право): навч. посіб. / В.К.Колпаков. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 256 с.*
15. *Дрозд Ю.В. Шляхи нормативного врегулювання законодавства про адміністративну відповідальність юридичних осіб // Митна справа. – 2011. – №4. – с.100-104.*

УДК 342.9

У.А. Мірінович
Львівський університет бізнесу та права

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ СУДОВОЇ ВЛАДИ

В статті проаналізовано теоретичні положення та погляди науковців щодо розуміння поняття і сутності судової влади. Охарактеризовано основні ознаки судової влади та визначено її поняття.

Ключові слова: *судова влада, незалежність судової влади, єдність судової влади, судовий контроль.*

В статье проанализированы теоретические положения и взгляды ученых относительно понимания понятия и сущности судебной власти. Охарактеризованы основные признаки судебной власти и определены ее понятия.

Ключевые слова: *судебная власть, независимость судебной власти, единство судебной власти, судебный контроль.*

The academic article analyzes the theoretical principles and views of scientists to understand the concept and nature of the judiciary. The basic features of the judiciary and defined its concept.

Key words: *the judiciary, judicial independence, the unity of the judiciary, judicial review.*

Постановка проблеми. Судова влада є однією з трьох гілок влади будь-якої сучасної демократичної держави. Вперше поняття "судова влада" появилось у Декларації про державний суверенітет України, у розділі третьому якої передбачалось, що "державна влада в Республіці здійснюється за принципом її розподілу на законодавчу, виконавчу та судову" [1, с.4]. Задекларувавши основи організації публічної влади та державного устрою, перед країною було поставлено одне з першочергових завдань – побудова самостійної судової влади. В подальшому вищезазначений документ послужив основою для Конституції України, ст.6 котрої також вказує: «Державна влада в Україні здійснюється на основі принципу розподілу законодавчої, виконавчої і судової влад» [2]. Судова влада, як і інші гілки державної влади, здійснює свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України.

В наш час законодавцем не визначено поняття судової влади, а висвітлено лише форми її реалізації. Відсутність цього визначення в законодавстві призводить до багатоманітності поглядів на поняття «судової влади» в правовій літературі.

Стан дослідження. Питання пов'язані з поняттям та сутністю судової влади в юридичній науці вже розглядали наступні науковці: О. Абросимова, А. Бондар, М. Бондар, В. Городовенко, Ю. Грошовий, М. Гумба, В.Маляренко, І. Марочкін, І. Назаров, В. Нор, І. Петрухін, П. Рабінович, Н. Сібільова, В. Скомороха, В. Стефанюк, Ю. Тодика, І. Факас, М. Цвік, Н. Чепурнова, В. Чіркін, В. Шаповал, В. Шевцов, П. Шевчук та інші. Проте не дивлячись на таку високу зацікавленість з боку науковців багато питань пов'язаних з поняттям та ознаками судової влади залишаються дискусійними.

Виклад основних положень. В науково-практичному коментарі до Закону України «Про судоустрій та статус суддів» зазначається, що судова влада — це специфічна гілка єдиної державної влади, яка має власну виключну